

Zatrpana špilja Žrvena peć

Vlado Božić

Zapadni dio Medvednice bogat je svim klasičnim kraškim oblicima. Tu se nalazi mala zaravan, kraško polje – Ponikve, nekoliko potoka ponornica te dvadesetak špilja i jama, među kojima je najveća špilja Veternica. Jugozapadni dio te kraške zaravni zove se Pećinska rebar, a građen je od litotamnjskih vapnenaca. U njenom se južnom obronku nalazi nekoliko malih špilja pod zajedničkim nazivom Žrvene peći. Zanimljivost je tih špilja u tome što dvije od njih svoj današnji oblik nisu dobile samo djelovanjem prirodnih sila već i radom ljudskih ruku.

Brijeg Pećinska rebar ime je najvjerojatnije dobio po stijenama (pećinama) u podnožju kojih se nalazi nekoliko malih špilja – peći (peć je stari hrvatski naziv za špilje) i otvoreni vanjski kamenolom. Te se stijene, kao i cijeli brijeg, protežu u smjeru istok-zapad. Na istočnom se dijelu nalazi vanjski polukružni kamenolom, otvoren prema jugu, a dalje prema zapadu male špilje. Najbliže kamenolomu nalazi se špilja Pecara, samo nekoliko metara od ruba kamenoloma, dvadesetak metara dalje Žrve-

Zatrgan ulaz u špilju (stanje 2004.)

foto: Vlado Božić

Ulaz u špilju (stanje 1986.) foto: Juraj Posarić

na peć (Velika), još dvadesetak metara dalje mala špilja bez imena i još malo dalje Mala Žrvena peć. Nazive špiljama dali su zagrebački speleolozi prije pedesetak godina, kada su ih prvi put istraživali. Špilje su dobile ime po žrvnjevima (mlinskim kamenovima) koji su iskopavani u Žrvenoj peći (Velikoj) i špilji Pecari.

O Žrvenoj peći kao kamenolomu žrvnjeva pisao je naš prirodoslovac Dragutin Hirc još 1903. On je špilje posjetio 20. travnja 1902. godine. Od mještana je saznao da je u špilji kopan kamen za žrvnjeve, a da je iz kamenoloma pokraj špilje vađen kamen za gradnju željezničke pruge Zidani most – Zagreb.

Budući da je ta dionica željezničke pruge iz Slovenije u Hrvatsku puštena u promet 1862. godine, znači da je taj kamenolom bio korišten nekoliko godina prije toga.

Ispod Pećinskog rebra nalazi se zaselak Dubravice, u kojem je danas u uporabi još samo jedan stari mlin. Taj mlin i danas pokreće voda iz potoka okrećući veliki kotač s lopaticama. Nekoć je tu bilo desetak mlinova, pa se gornji dio zaselka zvao Melinišće. Osim ovoga, svi su ostali mlinovi napušteni ili preuređeni u druge svrhe. Zanimljivo je da u tom, danas jedinom aktivnom mlinu u Dubravicama, mlinski kamen nije iz Žrvene peći, već iz Ljubije (Bosne), i to granitni. Sadašnji mlinar čak ne vjeruje da su nekad ljudi mogli mljeti žitarice žrvnjevima od mekanog litotamnjskog vapnenca kopanog u Žrvenoj peći. Tko se i kada koristio klesanim kamenjem u obliku žrvnjeva iz Žrvene peći, danas nažalost više ne znamo, ali sigurno je da su u špilji takvi kamenovi iskopavani.

Hircov vodič, neki Tomaš, pričao mi je da je od svojih starih slušao pripovijedati na koji su način iskopavali žrvnjeve: »Najprije bi kamen na stijeni iskrojili, onda bi uzeli željezni pikeneć i njime kamen kopali. Kad bi ga dosta iskopali, onda bi ga drvenim zagvozdamama odčepili i nizbrdice spuštali. U špilji svijetlili su lučima. Gdje kamen ne bi bio valjan, tamo bi posao napustili i u špilji tražili zgodnije mjesto«.

Nažalost, nema drugih podataka o vremenu kada su u špilji kopani žrvnjevi, pa moramo vjerovati Dragutinu Hircu i zaključiti da je to bilo otprilike sredinom 19. stoljeća.

Teško je reći kako je izgledao teren prije početka kopanja. Najvjerojatnije je

Nacrt Srećka Božičevića iz 1955.

Ulaz snimljen 1958. godine

foto: Vlado Horvat

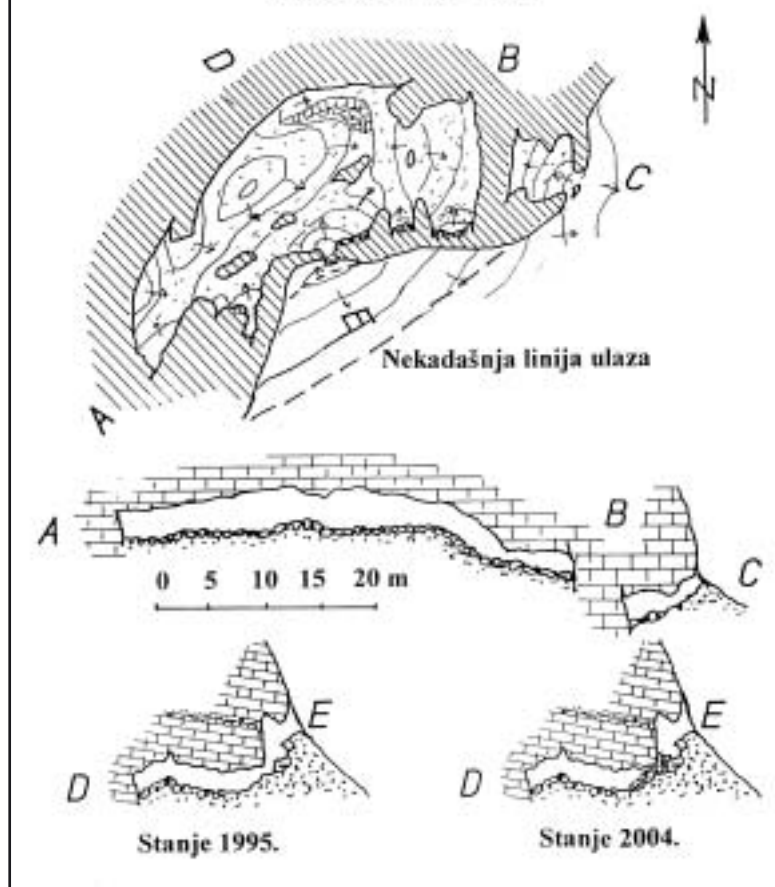
ŽRVENA PEĆ I PECARA

Crtao: Vlado Božić (dopuna 2004.)

Mjerili: Juraj Posarić, Vlasta Dečak i

Jasminko Mulaomerović

11.3.1995. i 29.7.1995.

Nacrt V.Božića iz 1995. dopunjen 2004.

da su prve žrvnjeve kopali uz danje svjetlo, tj. kao u otvorenom kamenolomu, i to u širini većoj od dvadesetak metara. Kopajući u dubinu stvorili su otvor širok 25 m. Da se ne bi urušio strop, ostavili su tri stupa da ga podupiru. Daljnjim je kopanjem nastala prva dvorana. Nastavljajući s kopanjem, ostavili su još tri stupa i stvorena je druga dvorana. Špilja je tada bila dugačka 25 i široka četrdesetak metara jer se ušlo u obje dvorane u prirodne šupljine (pukotine). Takvo je stanje zatečeno 1955., kada je prvi puta izrađen nacrt špilje. Krajem 1958. došlo je do velikog zarušavanja ulaznog dijela špilje. Tada

je zatrpana gotovo cijela širina ulaza, pa je ostao samo jedan prolaz od 0,5×0,5 m. Otada se u špilju ulazilo kroz taj uski, gotovo jamski otvor. Godine 2004. je ustanovljeno da je zatrpan (navodno je bio zatrpan dvije godine ranije, ali su to speleolozi saznali tek 2004.).

Kad se usporede opis Žrvene peći (Velike) D. Hircica iz 1903. godine, nacrt špilje Srečka Božičevića iz 1955., nacrt Vlade Božića iz 1995. i današnje stanje špilje, vidi se da je samo tijekom jednog stoljeća špilja bitno promijenila svoj izgled, a osobito njezin ulazni dio. Za ulazni dio Hirc kaže da je širok 1,5 m, a visok 3 m. Na Božičevićevom se nacrtu vidi da je ulaz širok 25 m, a visok 3 m. Iz tog se nacrtu nažalost ne vidi da je visina ulaza po cijeloj širini svega 10-30 cm, a samo na jednom mjestu, gdje je prikazan presjek, visok je 3 metra (Hirc očito nije obraćao pažnju na širok ali vrlo nizak dio ulaza). Na nacrtu iz 1995. vidi se da je ulazni otvor, i to jamski, bio velik svega 0,5×0,5 m. Danas je taj otvor zatrpan, pa sada više nema ulaza u špilju.

Ljudi koji su donedavno ulazili u Žrvenu peć još znaju gdje se nalazio taj uski

jamski ulaz i mogli bi pomoći da ga se otkopa. Budući da se svod iznad toga dijela špilje zbog vremenskih promjena sam zarušava, može se dogoditi da se nakon nekog vremena više neće moći pronaći mjesto gdje bi trebalo kopati da bi se ponovno otvorio ulaz u špilju. Ako netko uskoro ne otkopa taj ulaz i ne osigura ga od daljeg zarušavanja, a to bi trebala biti Javna ustanova Park prirode Medvednica, špilja će ostati trajno zatrpana pa će samo nacrti i fotografije podsjećati na ovu, po postanku jedinstvenu špilju u Hrvatskoj.

Provlačenje ispod niskog dijela ulaza, 1955.

foto: Srećko Božičević

LITERATURA:

- ANONIMUS, 1902: Zanimljiva špilja, Hrvatski planinar, Zagreb, br. 9-10, str. 80
- DRAGUTIN HIRC, 1903: U zapadnom prigrorju Zagrebačke gore, Hrvatski planinar, Zagreb, br. 1-2, str. 7-8
- DRAGUTIN HIRC, 1905: Prirodni zemljopis Hrvatske, Zagreb, str. 699
- SREĆKO BOŽIČEVIĆ, 1974: Podzemni krški fenomeni planine Medvednice, Acta carsologica, Ljubljana, str. 95-109
- VLADO BOŽIĆ, 1995: Žrvena pec – Mill stone quarry, Proceedings Symposium on Souterrains, Riemst Maastricht, August 1995, p. 30-35
- VLADO BOŽIĆ, 1996: Žrvena pec kameno-lom žrnjeva, Velebiten, Zagreb, br. 23, proljeće 1996, str. 9-13

COLLAPSE OF CAVE ŽRVENA PEĆ ENTRANCE

The only cave in Croatia in which mill stones were dug out is located in the western part of Medvednica Mountain. Quarry in the cave and next to the cave worked in the middle of the 17th century and it stopped at the end of that same century. At that time the entrance to the cave Žrvena pec was twenty meters wide. Speleologists made the first draft in 1955 when the entrance was already partially collapsed. Big entrance collapse happened in 1958. Since that time the cave could be entered only by pulling through a very narrow, almost pit-like opening. A new draft was made in 1995. A small colony of bats and several different bugs and spiders inhabited the cave all the time. In spring 2004 it was established that the cave could not be entered into for previous two years since the last parts of entrance were collapsed. It is suggested that the entrance is dug free and protected from further collapses, since its origin makes it a unique cave in Croatia.

Dio prve dvorane, s jednim od potpornih stupova

foto: Vlado Božić